

Frövi, Edsbergs sn.

Litteratur: L 1682. Rannsakningar efter antikviteter 2 (1969), s. 171; J. Peringskiöld, *Monumenta* 1, bl. 214; R. Dybeck, *Reseberättelse* för år 1858 (ATA); H. Hofberg, Edsbergs socken (i: Föreningens för Nerikes folkspråk och fornminnen verksamhet under år 1861 [1863], s. 27 f.), *Nerikes gamla minnen* (1868), s. 94 f., Föreningens ... verksamhet under åren 1862 och 1863 (ATA; tryckt i ATS 1, 1864, s. 216); S. B. F. Jansson, *Runinskrifterna i Närke* (i: *Från bergslag och bondebygd* 1952), s. 59 f.

I en år 1683 av befallningsmannen Olof Brobourg¹ insänd »rannsakning» lämnas följande uppgift under »Edzbergz Häradt och Socken»: »J Fröwij ligger en gammal Munckesteen med Runska bökstafwer skrifwit.» (I marginalen har Ulf Christoffersson antecknat »I R[unsten].») Det är säkerligen detta meddelande som ligger till grund för uppgiften i Peringskiölds *Monumenta*. Där upptages nämligen i en förteckning över fornminnen också »en gl. munckesten med Runska» från »Fröwij» i Edsbergs sn. Med hänvisning till uppgifterna i Peringskiölds *Monumenta* upptager Liljegren i *Runurkunder* (1833) en gravsten med runor från »Edsbergs härad och socken, Frövi» (L 1682).

I sin »Reseberättelse för år 1858» lämnar Richard Dybeck en ganska överraskande upplysning: »Ett besök i Nerike mot hösten förvissade mig om, att detta landskaps minnesmärken föga bättre vårdas än fornlemningarna annorstädes ... En runsten med vidlyftig inskrift vid Frövi i Edsbergs socken, den jag för 12 år sedan såg och i hast afritade, finnes nu icke.» Det finns anledning att betvivla riktigheten av Dybecks uppgift. Den kan ej förklaras som en förväxling med det lilla runstensfragmentet vid Frösvi (Nä 3), dels därför att Dybeck betecknar inskriften som »vidlyftig», dels därför att detta fragment av allt att döma var okänt år 1858.²

Frövistenen har senare förgäves eftersökts vid flera tillfällen. Så antecknar t. ex. Herman Hofberg i sin beskrivning av Edsbergs socken år 1861: »Trots de noggrannaste efterspaningar har den icke kunnat återfinnas, och troligen är den längesedan förstörd, helst de äldsta i trakten aldrig sett eller hört densamma omtalas.» I *Nerikes gamla minnen* (1868) framhåller Hofberg likaså, att den av Liljegren i *Runurkunder* nämnda runristade gravstenen vid Frövi »blifvit förstörd för mycket lång tid tillbaka, och är således föga förhoppning om att han skall återfinnas».

Alla uttalanden om »den runristade gravstenen» vid Frövi bygger tydligen på den uppgift som befallningsman Brobourg år 1683 insände till Antikvitetsarkivet. Huruvida hans meddelande om »en gammal Munckesteen med Runska bökstafwer» verkligen åsyftar en runristad sten är långt ifrån säkert. I många fall har likartade uppgifter i *Rannsakningarna* visat sig vara oriktiga. Det måste därför sägas vara mycket osäkert, om någon runristad gravsten verkligen en gång har funnits vid Frövi. Jfr s. 33, 47 och 93.

4. Riseberga Kloster, Edsbergs sn. Nu i Örebro läns museum.

Pl. 2.

Litteratur: E. Ekhoﬀ, Anteckning den 18/6 1902 (ATA); Örebro Dagblad den 30/5 1913; S. Lindqvist, *Den helige Eskils biskopsdöme* (1915), s. 82 f., *Forn tidens Kumla och omvärlden* (i: *Kumlabygden* 2, 1963), s. 217; S. B. F. Jansson, *Runinskrifterna i Närke* (i: *Från bergslag och bondebygd* 1952), s. 60 f.

Äldre avbildningar: Ekhoﬀ, teckning 1902 (ATA); K. Berlin, foto 1902 (ATA); H. Hedberg, foto (återgivet i Lindqvist a. a. 1915, s. 83, fig. 42).

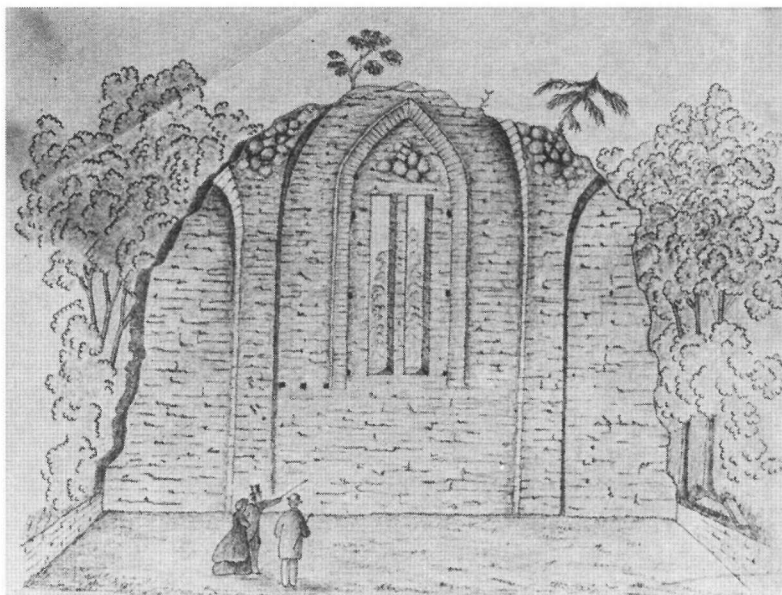
Ett stort stycke av en runristad sandstenshäll, funnet vid Riseberga, förvaras i Örebro läns museum (inv.n:r 6223).

Enligt en anteckning av Emil Ekhoﬀ påträffades stenen år 1902 på ett gärde »strax invid gården». Stenen överlämnades till museet år 1913, vilket föranledde följande artikel i *Örebro Dagblad* den 30/5: »Örebro läns museum har från Riseberga gård bekommit ett par större prydliga runstenar, den ena fullkomligt felfri [Nä 5], den andra med en fjärdedel af öfverdelen bortslagen [Nä 4]. Stenarna, som på sin tid anträffades vid plöjning i en åker därstädes, äro försedda med de mest typiska drakslingor, dock utan runor. Däremot har den söndriga stenen tydliga runor rundt om slingan. Under hembygdskurserna vid

¹ Sune Lindqvist återger namnet som Broberg (Brobiärg) i *Kumlabygden* 2 (1963), s. 19 f.

² Se ovan s. 11.

Fig. 9. Riseberga klosterruin. Efter teckning av H. Hofberg 1868.

Fjugesta förra året fick professor R. Sernander, hvilken då besökte Riseberga, af några arbetare veta, att just i den åker, där de då arbetade, allt som oftast 'märkvärdiga stenar med ornamenten och konstiga bokstäver' anträffats och att prof på ett par dylika kunde visas vid dikeskanten. Prof. S. meddelade saken för intendenten Hedberg, som i sin tur ombad amanuensen Sune Lindqvist att göra ett besök på platsen. Så skedde, och man tror sig ha anledning antaga, att nämnda åker gömmer i sitt sköte åtskilligt af högt kulturellt intresse. En redan förra hösten tillämnad utgräfnings där medhann ej, men man hoppas att i höst kunna företaga en dylik.»

I *Den helige Eskils biskopsdöme* (1915) återger S. Lindqvist några av gårdsägaren lämnade upplysningar om fyndet av Nä 4 och andra vid Riseberga påträffade »runristade» stenar: »I en åker nära *Riseberga* kloster-ruin i Edsbergs socken har, enligt av kapten A. Lennman därstädes lämnade uppgifter, vid plöjning observerats åtskilliga runristade hällar, tydligen inom en med dem samtidig begravningsplats. Flera hava under årens lopp upptagits och framförts till herrgården, varifrån ett par numera överlämnats till Örebro Läns Museum. Dessvärre har jag ej haft tillfälle utföra en länge hyst plan att företaga en närmare undersökning å platsen.»

Grå sandsten. Mått: 88 × 85 × 11–13 cm. Ristningen är djup och tydlig, utan tvivel huggen av en van och skicklig runmästare. Runinskriften är placerad i fyrkant längs hällens kanter; den bildar ram till ormslingorna, som täcker ristningsytans mittparti. Denna ornamentik är delvis huggen i låg relief. Hällen, som har haft rektangulär form, har ursprungligen varit ungefär dubbelt så stor. Runorna mäter omkring 10 cm.

Inskrift:

... t × reisa × merki × iftir × faþu ...

... (le)t ræisa mærkí æftir faður ...

»... lät resa minnesmärket efter (sin) fader ...»

Till läsningen: Före 1 t finns inga spår av någon runa. Skiljetecknet efter 1 t har liksom inskriftens övriga skiljetecken formen av ett kryss. På det bevarade stycket av hällen förekommer sådana mellan varje ord. I 2 r är bistaven obetydligt krökt, vilket gör att runan liknar en u-run. Inskriftens andra r-run, 9 r, har normal form. 3 e och 8 e är tydligt stungna. 12 i är ej stunget.

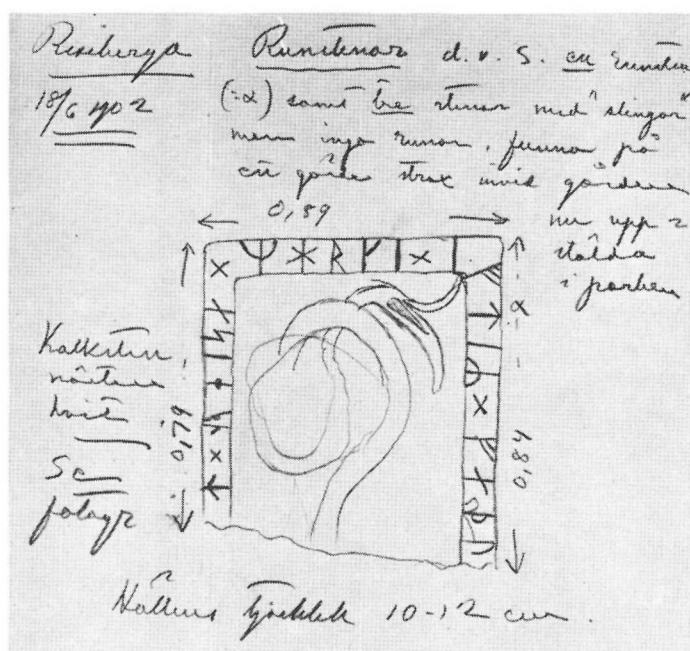

Fig. 10. Nä 4. Edsberga sn, Riseberga Kloster. Efter teckning av E. Ekhoﬀ 1902.

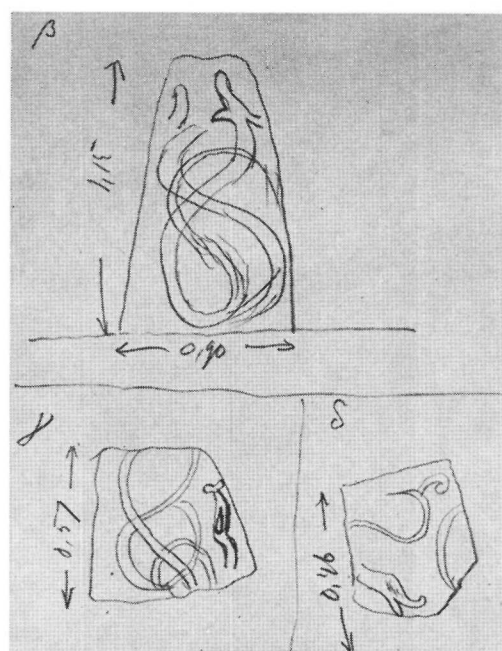

Fig. 11. Nä 5-7. Edsbergs sn, Riseberga Kloster. Efter teckning av E. Ekhoﬀ 1902.

Nä 4 utgör otvivelaktigt en del av en lockhäll till en gravkista. Under sådana omständigheter är uttrycket *let ræisa mærki æftir* något överraskande. Man skulle ha väntat uttryck som *lagði stæin*, *let gæra stæin þenna*, *let haggva stæin*, *lagði hvalf* eller *gærði kuml*. Det är emellertid möjligt, att formuleringen »lät resa minnesmärket efter» antyder, att gravmonumentet har bestått av en stenkista med två resta gavelstenar. S. Lindqvist tänker sig, att Nä 5 kan ha utgjort en av dessa gavlar: »Såsom jag vid ett tidigare flyktigt besök kunnat konstatera, äro båda hållarna av en i landskapet tillgänglig sandstensart (kambrisk) och med avseende på tekniken varandra så likartade, att deras sammanställande som delar av samma monument ej är uteslutet» (a. a. 1915, s. 82 f.).

Av en undersökning av de båda ristningarna framgår dock, att Nä 4 och Nä 5, på grund av olikheter i huggningsteknik och i ornamentsdetaljer, knappast kan vara utförda av samme ristare. Det är därför icke troligt, att de båda stenarna har utgjort delar av ett och samma monument.

5. Riseberga Kloster, Edsbergs sn. Nu i Örebro läns museum.

Pl. 2.

Litteratur: N. G. Djurklou, utkast till skrivelse till Riksantikvarien (F VI: 1, ÖLM); E. Ekhoﬀ, Anteckning den 18/6 1902 (ATA); Örebro Dagblad den 30/5 1913; S. Lindqvist, Den helige Eskils biskopsdöme (1915), s. 82 f., Forntidens Kumla och omvärlden (i: Kumlabygden 2, 1963), s. 217; S. B. F. Jansson, Runinskrifterna i Närke (i: Från bergslag och bondebygd 1952), s. 62 f.

Äldre avbildningar: Ekhoﬀ, teckning 1902 (ATA); K. Berlin, foto 1902 (ATA); H. Hedberg, foto (återgivet i Lindqvist a. a. 1915, s. 83, fig. 43).

En med två hopflätade drakslingor ornerad sten, funnen vid Riseberga, förvaras i Örebro läns museum (inv.n.r. 6222). Stenen, som saknar runinskrift, påträffades i en åker vid klosterruinen. Det är troligt, att